

PUT KA PRAVDI

PRAVO NA PRAVIČNO SUĐENJE U SRBIJI

GRAĐANI NEZADOVOLJNI DUŽINOM TRAJANJA POSTUPKA

Marina Matić; Dragana Lukić

Sudovi i sudska vlast u Srbiji trebalo bi da preduzmu sve neophodne mere kako bi se izbegle predstavke po osnovu člana 6 Evropske konvencije, što zahteva dalju reformu sudskog sistema i intenzivnu obuku sudija i tužilaca

Sa stanovišta međunarodnog prava, u Evropi postoji najrazvijeniji sistem zaštite ljudskih prava. Savet Evrope, kao i druge regionalne organizacije zaključuju konvencije o zaštiti ljudskih prava i stvaraju posebne sisteme nadzora nad primenom obaveza koje je strana ugovornica preuzela ratifikacijom sporazuma.

Nakon pristupanja Srbije Savetu Evrope 3. aprila 2003. godine i ratifikovanja Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, od vlasti Srbije se očekuje da obezbedi da prava zajemčena Konvencijom budu u potpunosti zaštićena od strane nadležnih organa. Statut Saveta Evrope i Konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda su pravno obavezni za države članice, a prihvatanje ovih dokumenata predstavlja preduslov za članstvo u Savetu Evrope.

Pojam prava na pravično suđenje

Pravo na pravično suđenje predstavlja osnovni element demokratskog društva i vladavine prava i regulisano je članom 6 Konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda: «Svako, tokom odlučivanja o njegovim pravima i obavezama ili o krivičnoj optužbi protiv njega, ima pravo na pravičnu i javnu raspravu u razumnom roku pred nezavisnim i nepristrasnim sudom, obrazovanim na osnovu zakona. Presuda se izriče javno, ali se štampa i javnost mogu isključiti s celog ili dela suđenja u interesu morala, javnog reda ili nacionalne bezbednosti u demokratskom društvu, kada to zahtevaju interesi maloletnika ili zaštita privatnog života stranke, ili u meri koja je, po mišljenju suda, nužno potrebna u posebnim okolnostima kada bi javnost mogla da naštetiti interesima pravde.

Svako ko je optužen za krivično delo smatraće se nevinim sve dok se ne dokaže njegova krivica na osnovu zakona.

Svako ko je optužen za krivično delo ima sledeća minimalna prava:

- a) da u najkraćem mogućem roku, detaljno i na jeziku koji razume, bude obavešten o prirodi i razlozima za optužbu protiv njega;
- b) da ima dovoljno vremena i mogućnosti za pripremanje odbrane;
- v) da se brani lično ili putem branioca koga sam izabere ili, ako nema dovoljno sredstava da plati pravnu pomoć, da ovu pomoć dobije besplatno kada interesi pravde to zahtevaju;
- g) da ispituje svedoke protiv sebe ili da postigne da se oni ispituju i da se obezbedi prisustvo i saslušanje svedoka u njegovu korist pod istim uslovima koji važe za one koji svedoče protiv njega;
- d) da dobije besplatnu pravnu pomoć prevodioca ako ne razume ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu. »

Pravo na pravično suđenje ima dva aspekta: institucionalni, koji podrazumeva nezavisnost i nepristrasnost suda, i proceduralni, koji podrazumeva pravičnost suđenja. Član 6 Konvencije sadrži niz garancija od kojih svaka ponaosob može biti predmet kršenja, odnosno predmet individualne predstavke. Reč je o garancijama koje su vrlo kompleksne i predstavljaju najčešći predmet rasprave pred Evropskim sudom za ljudska prava.

Prava koje štiti član 6 su: pravo na sud, pravo na pristup sudu, pravo na nepristrasan i nezavisan sud koji je ustanovljen zakonom, pravo na efikasan postupak u razumnom roku, pravo na javno izricanje presude, pretpostavka nevinosti u krivičnom postupku, pravo da se bude obavešten o prirodi i razlozima za optužbu, pravo na vreme za pripremu odbrane, pravo na odbranu, pravo na pravnu pomoć, pravo na ispitivanje svedoka pod jednakim uslovima za obe strane, pravo na besplatnu pomoć prevodioca, pravo na efikasno izvršenje presude nacionalnog suda.

Stav 1 člana 6 odnosi se na pravično postupanje u građanskim i krivičnim stvarima, dok se stavovi 2 i 3

ovog člana odnose isključivo na postupanje u krivičnim stvarima.

Pojam nezavisnog suda razmatran je u postupcima pred Evropskim sudom za ljudska prava. Sud je zauzeo stav da o građanskim pravima i obavezama mora odlučivati tribunal koji se može smatrati nezavisnim sudom. U izveštajima o pravosuđu u Srbiji naglašavano je da u Srbiji postoje sudije za prekršaje, koji su organi uprave i ne mogu se smatrati nezavisnim sudom. Ovaj problem je otklonjen donošenjem Zakona o prekršajima, kojim se uspostavljaju prekršajni sudovi, kao organi nezavisne pravosudne vlasti.

Evropski sud za ljudska prava u Strazburu objavio je 19. septembra prvu presudu u predmetima građana Srbije protiv države Srbije. Tom presudom konstatuje se da je Milija Matijaševiću iz Vrbasa povređeno pravo na pravično suđenje. Time je i formalno građanima Srbije otvorena mogućnost da, kada iscrpe sve pravne mogućnosti za pronalaženje pravde u svojoj zemlji, mogu pravdu potražiti od tog evropskog suda. Postupci pred sudom su besplatni i lako dostupni.

Matijaševićev advokat Vladimir Beljanski je rekao da je tokom prvostepenog postupka u Okružnom sudu u Novom Sadu 2004. njegovom branjeniku bilo povređeno pravo na pretpostavku nevinosti.

Milija Matijašević je više od dve godine na odsluženju osmogodišnje kazne zatvora zbog podstrekivanja na ubistvo.

U brojnim slučajevima je Evropski sud za ljudska prava istakao da pravo stranke da o njoj stvari bude odlučeno u razumnom roku predstavlja bitan element prava na pravično suđenje. Međutim Sud nikada nije formulisao opšte pravilo o tome koliko dugo postupak treba da traje da bi se moglo oceniti da li je poštovan standard odlučivanja u «razumnom roku». Mnogobrojna istraživanja pokazuju da su građani Srbije nezadovoljni dužinom trajanja postupka. Razlozi za to su mnogobrojni, a zanačajan problem je predstavljao zakonski okvir koji je omogućavao odugovlačenje postupka. Doneti su novi Zakon o parničnom postupku, Zakon o izvršnom postupku i Zakonik o krivičnom postupku koji bi trebalo da ubrzaju sudski postupak, ali rezultati izmena mogu se očekivati tek nakon nekoliko godina primene novih rešenja.

Načelo javnosti podrazumeva pravo na usmeni glavni pretres pred prvostepenim sudom, dok zahtev za javnim izricanjem presude Sud nije protumačio bukvalno, s obzirom da jedan broj država ima dugogodišnju tradiciju deponovanja presuda u registar koji je dostupan javnosti.

Pretpostavka nevinosti u krivičnom postupku eksplicitno je predviđena članom 6 Konvencije. U obavljanju svoje dužnosti članovi suda ne smeju da imaju unapred stvorenu pretpostavku da je optuženi učinio delo koje mu stavlja na teret, a teret dokazivanja je na tužilaštvu. Pretpostavku nevinosti pored suda mogu povrediti i drugi državni organi (npr. Policija, tužilaštvo).

Pravo na obaveštenost o optužbi ima za cilj da omogući okrivljenom ili osumnjičenom da pripremi efikasnu odbranu pred sudom. Konvencija ističe neophodnost obraćanja posebne pažnje na obaveštavanje okrivljenog o optužnici, zato što se od trenutka uručenja optužnice okrivljeni smatra pismeno obavešten o činjeničnom i pravnom osnovu optužbe protiv njega.

Pravo na odgovarajuće vreme i mogućnost za pripremanje odbrane je tesno povezano sa pravom na obaveštenost o optužbi i pravom na zastupanje od strane branioca. Zahtev za odgovarajućim vremenom za pripremanje odbrane zavisi od prirode i složenosti slučaja, i može se odrediti zavisno od okolnosti svakog pojedinog slučaja. Član 6 Konvencije izričito predviđa da svako optužen za krivično delo ima pravo na odbranu, lično ili putem branioca. Ukoliko optuženi nema dovoljno sredstava da plati pravnu pomoć, ovu pomoć može da dobije besplatno kada to nalažu interesi pravde. Kada je po sredi lišenje slobode interesi pravde u načelu nalažu pravnu pomoć.

Pravo na pravično suđenje, u građanskim i krivičnim postupcima, podrazumeva da svako ko je stranka u postupku mora imati odgovarajuću mogućnost da izloži svoj slučaj pred sudom, svi dokazi se moraju izneti u prisustvu optuženog, na javnom pretresu. Član 6 nalaže aktivno delovanje koje bi okrivljenom obezbedilo suočavanje sa svedocima.

Pravo na besplatnu pomoć tumača i prevod obuhvata i svu dokumentaciju dostupnu pre suđenja. Osuđenom licu se ne može naložiti da plati troškove tumača, a nadležni organ može da kontroliše adekvatnost pruženog prevoda.

Evropski sud za ljudska prava

Evropski sud za ljudska prava u Strazburu je sudski organ ustanovljen 1959. godine Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Sud čini 46 sudija, odnosno svaka država članica

Saveta Evrope ima po jednog sudiju. Organizacija i nadležnost Suda regulisani su članovima 19-51 Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda. Postupke pred Sudom najčešće pokreću pojedinci ili nevladine organizacije, kada smatraju da je država članica Saveta Evrope ugrozila ili povredila neko od ljudskih prava koje je zaštićeno Konvencijom ili dodatnim Protokolima.

Od 2003. godine Evropskom sudu za ljudska prava podneto je oko 1400 predstavki protiv Srbije. Veliki broj predstavki odbačen je jer nisu iskorišćena sva pravna sredstva u zemlji, kao i zbog neblagovremenosti. Sudovi i sudska vlast u Srbiji trebalo bi da preduzmu sve neophodne mere kako bi se izbegle predstavke po osnovu člana 6 Evropske konvencije, što zahteva dalju reformu sudskog sistema i intenzivnu obuku sudija i tužilaca.

-
1. Savet Evrope osnovan je 1949. godine sa ciljem promovisanja ideje o jedinstvu evropskog kontinenta i očuvanja dostojanstva građana Evrope putem poštovanja zajedničkih fundamentalnih vrednosti.
  2. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms; Konvencija je potpisana 4/11/1950, a stupila na snagu 3/09/1953.
  3. Službeni list SCG – Međunarodni ugovori, br. 9/2003
  4. Zakon o prekršajima, 14/11/2005, Službeni glasnik br. 101/05.
  5. Zakon o parničnom postupku, 15/11/2004, Službeni glasnik, br. 125/04.
  6. Zakon o izvršnom postupku, 15/11/2004, Službeni glasnik, br. 125/04.
  7. Zakonik o krivičnom postupku, 25/05/2006.